

LEGAL AND POLITICAL SCIENCE

**СУЧАСНА ПРАВОВА МОДЕЛЬ СУСПІЛЬНИХ
ВІДНОСИН СФЕРИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ
ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Костенко Олексій Володимирович, аспірант,

Україна, Київ, Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6368

ARTICLE INFO

Received 16 December 2018
Accepted 18 February 2019
Published 28 February 2019

KEYWORDS

electronic trust services,
legal model,
digital signatures,
cross-border mode.

ABSTRACT

Legal relationships in the field of electronic trust services and digital signatures are regulated by the norms of international and national legislation, which provide a broad range of legal rights and obligations of legal entities in general. However, there are many areas of legal relations that are actually carried out by actors, but they are not regulated or insufficiently regulated by law. Thus, today the procedures for cross-border recognition of digital signatures certificates and electronic trust services are not regulated. It is social relations that arise during these procedures and processes that are subject to legal regulation, first of all, in the legislation of Ukraine.

Taking into account the aforementioned objective of this article, there is a scientific analysis of the social relations existing in Ukraine in the field of digital signatures and electronic trust services, the development of proposals for the creation of a modern model of legal regulation of the operation of this sphere in a cross-border mode.

The development of legislation and the introduction of the proposed new model of public relations will enable the application of modern rules of law for the recognition of foreign digital signature certificates and electronic trust services in a cross-border mode..

Citation: Костенко О. В. (2019) Suchasna Pravova Model Suspilnykh Vidnosyn Sfery Elektronnykh Dovirchikh Posluh v Ukraini. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(14). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6368

Copyright: © 2019 Костенко О. В. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Основою прогресу людства є прогрес і безперервність економічного і соціального розвитку. Сучасні суспільні відносини невід'ємно пов'язані з використанням інформації та базуються на надзвичайно широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технологій Інтернету речей, електронної комерції, електронного банкінгу, електронного документообігу тощо. Зазначені відносини поділяються на багато сфер, які регулюються правом або підлягають такому регулюванню. Однією з таких сфер є суспільні відносини, що виникають під час інформаційних процесів створення, використання, розповсюдження і споживання електронних довірчих послуг та цифрових підписів у транскордонному режимі.

Правовідносини в сфері електронних довірчих послуг та цифрового підпису регулюються нормами міжнародного та національних законодавств, які забезпечують в цілому широкий спектр юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносин. Однак, існує багато напрямків правовідносин, які фактично здійснюються суб'єктами, але вони нерегульовані або

недостатньо врегульовані нормами права. Так, на сьогодні неврегульованими є процедури транскордонного визнання сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг. Саме суспільні відносини, що виникають під час цих процедур та процесів, підлягають правовому регулюванню, перш за все, у законодавстві України.

Зважаючи на вище зазначене метою даної статті є науковий аналіз суспільних відносин, що склалися в Україні в сфері використання цифрових підписів та електронних довірчих послуг, розробка пропозицій щодо створення сучасної моделі правового регулювання функціонування даної сфери у транскордонному режимі.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження за даним напрямком є досить обмеженими і в переважній більшості стосуються розробки та запровадження технічних або технічно-юридичних норм регулювання окремих локальних проблем. Натомість проблема правового визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг в Україні комплексно не досліджувалась.

На сьогодні світова загальна соціальна модель сфери цифрового підпису та електронних довірчих послуг функціонує одночасно на двох рівнях: міжнародному та національному[1]. На міжнародному рівні правова регуляція здійснюється Типовими законами ЮНСІТРАЛ. На національному рівні регуляція забезпечується законодавством, яке створювалося на основі міжнародних Типових законодавчих актів з урахуванням особливостей національних юрисдикцій. Так, суб'єкти суспільних відносин створюють цифрові підписи і використовують їх для укладання угод, отримання електронних сервісів і електронних довірчих послуг. Для забезпечення процедур та процесів транскордонного визнання суб'єкти, як користувачі сертифікатів іноземних цифрових підписів та електронних довірчих послуг, застосовують механізми використання іноземних цифрових підписів та електронних довірчих послуг на принципах: «за умови згоди сторін», визнання за міждержавними угодами або міждержавними спеціалізованими актами.

Основною проблемою такої соціальної моделі є відсутність довіри до інформаційно-комунікаційних технологій взагалі, і зокрема, в частині здійснення суспільних відносин із застосуванням технологій цифрового підпису. У більшості випадків громадяни не можуть використати свої цифрові підписи для отримання електронних послуг в іншій державі, оскільки національні системи цифрового підпису іноземні сертифікати не визнають. Це призводить до того, що суб'єкти сфери електронних довірчих послуг не мають можливості ознайомитися або перевірити інформацію, яка міститься в іноземних сертифікатах цифрових підписів. Крім того, відсутність загальної унормованої системи транскордонного використання цифрових підписів та суттєві відмінності різних юрисдикцій ускладнюють використання їх у якості доказів в ході судового розгляду в інших державах, оскільки саме національне законодавство визначає умови надання юридичної сили електронним довірчим послугам. Також суттєво ускладнена кореляція між національними нормами, які визначають основні положення та дефініції у даній сфері.

В цілому відсутність загальної основи для безпечної електронної взаємодії між підприємствами, громадянами та державними органами викликає недовіру до державних і приватних електронних довірчих послуг, електронного бізнесу та електронної торгівлі, тим самим суттєво зменшуючи їх ефективність та попит.

В Україні створена і функціонує автономна, вертикально інтегрована система правовідносин, що регулює суспільні відносини, які виникають між фізичним, юридичними особами та державою під час створення, отримання, використання, зберігання та знищення цифрових підписів та електронних довірчих послуг. Суспільні відносини в галузі вітчизняної інфраструктури відкритого ключа мають чітку ієрархічну правову структуру, на вершині якої стоїть Закон України «Про електронні довірчі послуги». Закон визначає суб'єкти, які мають права та обов'язки в даній сфері, які закріплюються низкою нормативно-правових актів, а саме: постановами Кабінету Міністрів України, відомчими наказами та розпорядженнями. На основі нормативно-правових актів створено Центральний засвідчувальний орган Міністерства юстиції України, 24 Акредитовані та 8 зареєстрованих державних та приватних центрів сертифікації ключів, Засвідчувальний та Акредитований центри Національного банку України. Понад п'яти мільйонів фізичних та юридичних осіб під час взаємовідносин використовують цифрові підписи в системах електронного документообігу, фінансовій, господарській та інших видах діяльності [2]. В той же час, використання іноземних довірчих послуг та визнання іноземних

сертифікатів цифрових підписів в Україні реалізується виключно в комерційній сфері за згодою і на умовах сторін, учасників комерційних угод. Правове регулювання відносин пов'язаних із визнанням в Україні іноземних цифрових сертифікатів та цифрових довірчих послуг наразі законодавством регулюється формально.

За аналогією Моделі OSI (EMBBS) діючу правову модель регулювання суспільних відносин в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг можливо поділити на три рівні.

Перший рівень даної правової моделі забезпечує взаємодію між підписувачами - фізичними та юридичними особами під час використання цифрових підписів та електронних довірчих послуг. На цьому рівні встановлюються їх права та обов'язки.

Другий рівень моделі призначений для правового регулювання діяльності постачальників послуг цифрового підпису та електронних довірчих послуг.

Третій рівень моделі забезпечує правову регуляцію діяльності органів державної влади та Національного банку України в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг. Правову регуляцію здійснює Міністерство юстиції України, а технічну Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Рис 1).

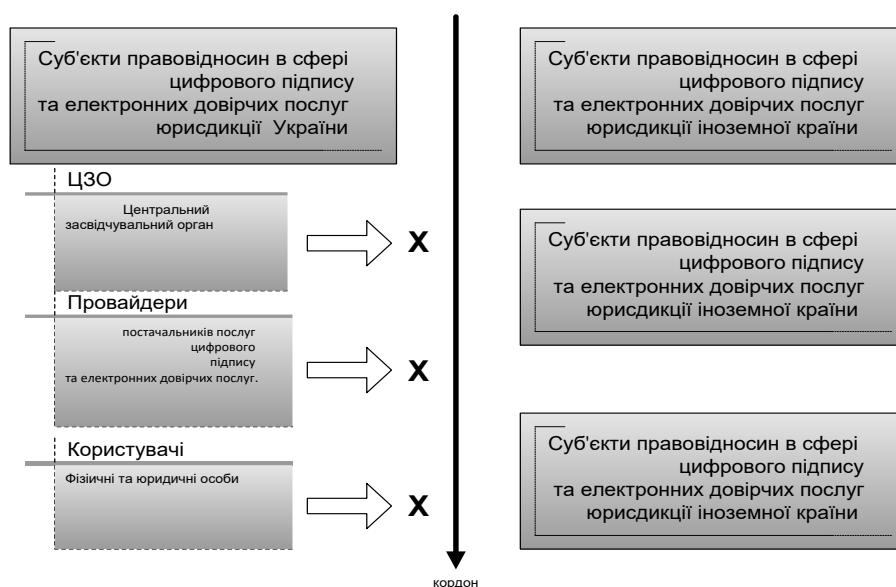

Рис 1. Діюча модель суспільних відносин

На сьогодні функціонуюча модель суспільних відносин не вирішує важливі проблеми: відсутності єдиного правового регулювання порядків та процедур транскордонного визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг, а також єдиного глосарію правових норм та дефініцій в галузі цифрового підпису різних юрисдикцій;

неможливості практичного застосування доктринального тлумачення міжнародного права в галузі цифрового підпису стосовно визнання електронних довірчих послуг тільки за умови участі третьої сторони, яка надає електронні довірчі послуги або здійснює їх верифікацію;

застосування одночасно двох рівнів довіри визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг: за принципом «згоди сторін» та за умови їх верифікації третьою стороною, як незалежного суб'єкту правовідносин у сфері цифрового підпису;

спрямованості законодавства України в напрямку інтеграції виключно в законодавче поле Європейського Союзу та ігнорування регуляторного наближення до законодавств інших країн світу [3];

невизначеності юридичної відповідальності за порушення прав і обов'язків суб'єктів, визначених Законом України «Про електронні довірчі послуги»[4].

Діюча трирівнева правова модель регулювання суспільних відносин в сфері цифрового підпису на сьогодні не забезпечує в повному обсязі правовідносини між громадянами, юридичними особами, органами державної влади, іноземними суб'єктами права. Фактично склалися передумови створення нової унікальної моделі правового та технічно-юридичного регулювання вітчизняної інфраструктури відкритого ключа [5], яка не тільки усуне недоліки

але й забезпечить швидку та надійну процедуру визнання національних та іноземних електронних довірчих послуг у транскордонному режимі.

З урахуванням зазначеного вище діючу правову модель доцільно реформувати на першому, другому та третьому рівні, а також доповнити окремим четвертим рівнем та ввести в законодавство нові норми, дефініції та суб'єкти, тобто застосувати більш сучасну правову модель.

Так, суспільні взаємовідносини, що виникають між суб'єктами першого рівня моделі потребують доповнення імперативними нормами матеріального права, які б носили заохочувальний характер, а саме встановлювали загальнообов'язкові форми юридичної відповідальності за порушення громадянами та юридичними особами зобов'язань встановлених Законом України «Про електронні довірчі послуги».

Взаємовідносини, що виникають між суб'єктами другого рівня моделі також потребують урегулювання в частині доповнення норм юридичної відповідальності за порушення прав та обов'язків кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг.

Третій рівень моделі повинен забезпечувати правову регуляцію діяльності органів державної влади в сфері цифрового підпису та цифрових довірчих послуг, в частині забезпечення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування електронними атрибутами повноважень по посаді - кваліфікованими цифровими підписами загальнодержавного зразка.

Новий, четвертий рівень моделі має за мету створити правові умови взаємодії та довіри між суб'єктами сфери цифрового підпису та електронних довірчих послуг не тільки в національному правовому полі, але й з відповідними суб'єктами іноземних юрисдикцій, тобто, у транскордонному режимі. Юридичні механізми четвертого рівня моделі повинні забезпечити надійні процедури визнання іноземних цифрових підписів та довірчих послуг, визнання або підтвердження достовірності процедур ідентифікації підписувачів/надавачів цифрового підпису, стати правовим і технічним шлюзом в межах України, а також між юрисдикціями та технологіями різних країн та українським законодавством (Рис 2).

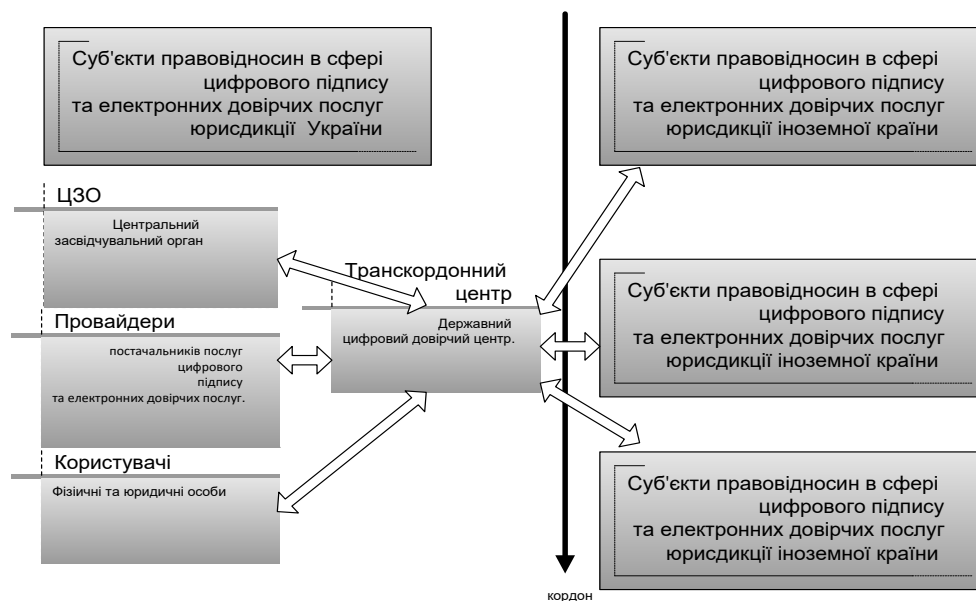

Рис.2 Сучасна модель суспільних відносин

Забезпечення надійної взаємодії суб'єктів послуг цифрового підпису не тільки в національному правовому полі, але й з суб'єктами іноземних юрисдикцій, тобто, в транскордонному режимі доцільно здійснювати шляхом створення державного цифрового довірчого центру. Державний цифровий довірчий центр має координувати діяльність органів державної влади, надавачів довірчих послуг та користувачів довірчих послуг в напрямку транскордонної взаємодії між закордонними користувачами та надавачами довірчих послуг щодо забезпечення правових механізмів визнання іноземних цифрових сертифікатів, саме забезпечувати надійні процедури верифікації та виступати третьою довірчою стороною у

взаємовідносинах між Україною та іноземними країнами та союзами країн у будь-яких взаємовідносинах в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг.

Сучасна модель суспільних відносин функціонуватиме наступним чином. Будь-який суб'єкт відносин, під час використання цифрового підпису та електронних довірчих послуг отримає вільний інформаційний доступ до даних будь-якого сертифіката цифрового підпису в Україні та іноземного сертифіката країни з якою державний цифровий довірчий центр матиме відносини, встановлені законом. Державний цифровий довірчий центр від імені держави України виступатиме гарантом надійності та довіри будь-яких цифрових підписів, створених відповідно до законодавства.

У разі практичної реалізації запропонованої правової моделі регулювання суспільних відносин в сфері цифрового підпису, електронних довірчих послуг, тому числі і в транскордонному режимі, можливо очікувати наступні позитивні досягнення:

поліпшення довіри у суспільних відносинах до сфери електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації, особливо під час здійснення транскордонної взаємодії між Україною та країнами світу;

створення державної третьої довірчої сторони суттєво сприятиме поліпшенню бізнесу в Україні, активізує електронну транскордонну торгівлю та інші транскордонні електронні сервіси;

запровадження відповідальності за порушення в сфері цифрового підпису та довірчих послуг призведе до поліпшення правової гігієни та зменшення ризиків скоєння правопорушень із використанням цифрового підпису серед суб'єктів сфери цифрового підпису, що сприятиме росту довіри у населення до інформаційних технологій і цифрових послуг, поширенню використання цифрового підпису як надійного засобу електронної ідентифікації особи під час електронної взаємодії з державою;

забезпечення цифровізації органів державної служби та органів місцевого самоврядування, що стане основою державного електронного документообігу, шляхом надання посадовій особі органу державного управління надійного засобу електронної ідентифікації - державного кваліфікованого цифрового підпису з зафіксованими в сертифікаті відповідними повноваженнями, правами та обов'язками.

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати наступне. Діючи в Україні модель суспільних відносин в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг має суттєві недоліки, що ускладнює інтеграцію нашої держави в світ транскордонних цифрових довірчих послуг і значно обмежує економічний потенціал країни в цілому. Розвиток законодавства і запровадження запропонованої нової моделі суспільних відносин надасть можливість застосовувати сучасні норми права для визнання іноземних сертифікатів цифрового підпису та електронних довірчих послуг в транскордонному режимі. Запровадження механізму державної верифікації електронних довірчих послуг сприятиме підвищенню рівня суспільної довіри до інформаційно-комунікаційних технологій, доступності для населення і бізнесу цифрових підписів, електронних довірчих послуг, он-лайн послуг та електронних транзакцій, які здійснюються з використанням мережі Інтернет як на внутрішньому ринку так і у транскордонному режимі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко О. В. Правове регулювання транскордонного визнання сертифікатів електронних підписів та електронних довірчих послуг в міжнародному законодавстві.//О. В. Костенко.//Фаховий збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права». – 2018. – С. 130–139.
2. Костенко О.В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. /О.В.Костенко/ Науковий вісник Ужгородського національного університету № 51. - 2018. – С. 192–198.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, вчинена 21 березня 2014 року та 27 червня 2014 року в м. Брюсселі (ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року із заявою / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 24.12.2018).
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII/ Верховна Рада України. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення 18.06.2018).
5. Горбенко Ю. І. Інфраструктури відкритих ключів. Електронний цифровий підпис. Теорія та практика: моногр. / Ю. І. Горбенко, І. Д. Горбенко; М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т радіоелектроніки, ЗАТ "Ін-т інформ. технологій". – Харків : Форт, 2010. – С.608.